

מוסדי דעת ונתיבי תורה מהיכל רבינו מרן ראש הישיבה שליט"א

• ישיבת פוניבז' •

פרשת וירא תשפ"ד

• בס"ד • שנה ג' • גליון ק"כ •

"מתנייתא דמר מתנינא"

דברי זכרון מרבינו מרן שליט"א על רבינו הגדול רשכבה"ג מרן ראש הישיבה זצוק"ל

ומכירים שהיו הרבה מאוד גדולי תורה שעסקו רק בתורה ועמליה, וזה לא עושה כלום. וצריך לדעת ולהבין מה התועלת שבזה.

לא קל לשמוע, היה פעם בחור בישיבה, מתמיד עצום, הוא לא היה הולך לישון במיטה, הוא היה נרדם על הסטנדר, אמרתי לו שלא זו הדרך, הוא לא יחזיק מעמד וזה מזיק לעצמו, אבל הוא התעקש. הלכנו לרבינו זצוק"ל, ורבינו אמר לו שזה לא שייך, הוא יום אחד יפול. כשיצאנו החוצה הבחור אמר לי: "גם אחרי מה שרבינו אמר לי אני לא אקשיב לו, הוא לא יודע איך אני מרגיש, הרב שך אדם מבוגר, אני לעומת זאת בחור צעיר, הוא לא יודע איך בחורים צעירים מרגישים". ואחרי תקופה יום אחד הוא הגיע לסדר, פתח גמרא, וגילה שהמוח שלו סתום, המאמץ עשה שהוא לא יוכל לחשוב, הוא ישב מול הגמרא הרבה זמן, בוהה באוויר, ולא הצליח אף פעם לחזור לאיתנו.

הנה ראינו בחור ששמע הוראה מפורשת מהרב שך, חשב שהוא יותר חכם, וגילה כמובן שהרב שך צדק. ואם כך, לא נראה שאם נספר סיפורים על הרב שך שזה יעזור יותר למישהו, אנחנו יודעים שהוא היה גדול בתורה, אבל זה לא נוגע אלינו, זו התגובה של כל אחד - 'מה זה קשור אלי', עצם הסיפור לא מקדם אותנו באופן אישי.

לחיות את התורה

כולנו לומדים תורה, אבל רבינו היה חי את זה כל היום, כשהיתה לו קושיא בלימוד הוא לא היה יכול לאכול ולישון, הוא היה מוטרד מזה כאדם שטרוד בדאגה גדולה, וכשהיה לו תירוץ על הקושיא הוא שמח מאוד, זה היה כל חייו.

וכמובן שאדם שזה החיים שלו, לא מעניין אותו כבוד, כסף ושאר הנאות עולם הזה, זה תרתי דסתרי, אדם שמעניין אותו איזושהי הנאה בעולם הזה, יכול ללמוד תורה, אבל התורה לא יכולה להיות החיים שלו. ובגמרא (חגיגה טו) "אמר רבי אמי תלת מאה בעיי בעו דואג ואחיתופל במגדל הפורח באויר, ותנן שלשה מלכים וארבעה הדיוטות אין להם חלק לעולם הבא, אן מה תהוי עלן אמר ליה **שינא טינא היתה בלבם**", דואג ואחיתופל היו תלמיד חכמים עצומים, אבל התורה לא היתה בליבם, ולכן יצא מהם מה שיצא.

בשביל להיות כזה לא מספיק החלטה שרוצים להיות כך, בשביל זה צריך ללמוד את כל המסילות ישרים, נפש החיים, להבין מה התורה רוצה מאיתנו, וכמו שמבואר במשנה באבות (ה', יט) "עין טובה ורוח נמוכה ונפש שפלה מתלמידיו של אברהם אבינו", רק אדם שמגיע לדרגה הזאת יכול לחיות את התורה בצורה הזאת.

בישיבה צריכים ללמוד מהתורה שהנחיל כאן

בחיידושים של רבינו זצוק"ל רואים את העמל הגדול שלו, לא תמיד קל להבין מה רבינו רוצה, צריך לעמול בזה, וכך אפשר לראות ולהתחבר לגדלותו. אסור שנניח את התורה שלו בארון ונדבר על כוחו בהנהגה, זה פחות נוגע אלינו. רבינו הנחיל והרביץ תורה בישיבה עשרות שנים ואנחנו צריכים ללמוד את תורתו, כששמענו ממנו שיעורים עמלנו בכל הכוח להבין מה הוא אומר, וגם היום צריכים לעשות את זה. אם אנו רוצים להתחבר למעלותיו העצומות, עלינו ללמוד את תורתו, יש שם דברים נפלאים, כולם כבר יודעים, כל גדולי עולם שחיו בדור שלו החזיקו ממנו מאוד. יש מכתב ממרן הגר"ע זצוק"ל אליו, הם התכתבו בלימוד, והגר"ע כותב במכתב שנהנה **מהבנתו החודרת**, יש הרבה מאוד מה ללמוד שם.

וכמו שאמרנו, אפשר לדבר הרבה על גדלותו העצומה, אבל עצם מה שנדבר על זה, זה לא יחבר את הדברים אלינו. הוא היה לומד בהתמדה עצומה, יש בחורים שמחליטים שהם עושים "משמר", הם רוצים ללמוד כל הלילה, אבל הוא היה נגד משמרים, והסביר שגם כשנשאר ללמוד כל הלילה הוא מעולם לא תכנן את זה, רבינו היה

סיבת הטירדה לפני השיעור

רבינו הגדול מרן זצוק"ל בכל שבוע לפני שהיה מוסר שיעור כללי היה מאוד טרוד, זה היה משהו מיוחד מאוד, רבינו היה טרוד מזה גם יומיים לפני השיעור, היה קשה לו לדבר עם אנשים באותו הזמן.

פעם שאלו את רבינו מה הוא טרוד, הרי כל אחד שמוסר שיעורים, אחרי הפעם הראשונה שמסר, כשמגיע פעם נוספת לאותה סוגיא, היסוד שאמר בסוגיא הוא יסוד אמיתי ומלמד אותו שוב, עם איזה חידוש שהתווסף לו כעת, ושאלוהו א"כ מדוע הוא טרוד כ"כ כל פעם מחדש, למרות שכבר אמר את היסודות, ולימד אותם מחזורים רבים.

וביאר בזה מרן זצוק"ל שהוא 'מלמד תורה', ובכדי ללמד תורה בעצם אפשר לקחת רעק"א או קצוה"ח ולהקריא מה שהם אומרים, הרי הם ודאי יותר חכמים ולמדנים ללא ספק, (ובאמת מרן רה"י הגר"ש רוזנבסקי זצוק"ל כתב הדרכה לאחד ממרביצי התורה כשהחל ללמד וביקש ממנו הדרכה כיצד למסור שיעור יומי, שיקריא רעק"א ויסביר אותו כמו שהוא, בלי שום הערות נוספות), ואם כן מדוע צריך להגיד 'תורה' שלי. אלא החילוק הוא שכשהתורה היא תורה שהאדם עמל עליה בכל כוחו, הוא חי את זה יותר, הוא חי את הסברא, ומרגיש אותה, ואז הוא יכול ללמד את זה כמו שצריך. מי שמלמד תורה לאחרים, צריך לחיות את הנושא וללמד את 'עצמו', וככה מנחילים תורה הלאה לדורות.

והסביר מרן זצוק"ל שזו הסיבה שבכל פעם לפני השיעור הוא טרוד מחדש כאילו לא מסר על ענין זה שיעור אף פעם, רבינו היה צריך לחיות את זה, אם הוא לא יחיה את זה, זה לא יהיה הוא בעצמו, ואי לאו הכי עדיף כבר להקריא רעק"א.

יש שני סוגי אנשים שמוסרים שיעור, יש מי שחי את הדברים, ויש מי שרק אומר את הדברים. רבינו היה שולט בכל הסוגיות בש"ס, בכל מקום שדיברו איתו שלט וידע את הסוגיא, אבל עם כל השליטה הזו, הוא היה מכין את השיעורים עוד הרבה לפני שהתחילו ללמוד את זה בישיבה, כשלמדו בישיבה בזמן חורף מסכת מסוימת - כבר בחול המועד הוא היה בתוך הסוגיות.

פעם הגיע אליו מגיד שיעור ורבינו שאל אותו מה לומדים אצלם בישיבה זמן הבא, ואותו מגיד שיעור התחיל לגמגם, ורבינו ממש גער בו למה הוא לא מוכן, ואמר לו 'אני כבר באמצע הסוגיות'. רבינו היה חי את השיעורים, וזה הכוח שאיתו הוא העביר את התורה לדורות, וכשהסוגיא חיה - הדברים עוברים טוב יותר.

כשלא רואים את הדרגתא מול עינינו קשה להעביר את המושגים

יש הרבה מושגים שאפשר ללמוד מרבינו זצוק"ל. הגמרא (עבודה זרה כ:): "אמר ר' פנחס בן יאיר תורה מביאה לידי זהירות", ורבינו הסביר שלתורה יש מושגים אחרים שלא קיימים אצלנו, אדם שעשה עבירה בשוגג, התורה מלמדת אותו שכדי שיהיה לו מחילה הוא צריך להביא קרבן חטאת, לנסוע לירושלים, להתוודות עליו ולשוחטו, ורק אז מתכפר חטאו. זה הכוונה שתורה מביאה לידי זהירות, המושגים של השמירה והזהירות שונים לגמרי.

כשרואים אדם כזה גדול אפשר לקבל ממנו מושגים, אבל עכשיו שאנחנו כבר לא זוכים לראות אותו ואפשר רק לשמוע עליו, מי אמר שיש תועלת לדבר עליו יותר מאשר על הרבה אנשים גדולים. וכשהדברים מתקבלים אצל אנשים בצורה הזאת, קשה הרבה יותר להתרומם מהם, מרגישים פחות שייכות לזה. כשרואים אדם כזה בעיניים, הדברים מומחשים הרבה יותר והרבה יותר קל להתחזק, אבל כל זמן שלא רואים אותו, מרגישים הרבה פחות שהוא קשור אלינו יותר, הרי יש הרבה מאוד אנשים גדולים שאפשר גם ללמוד מהם, ומה השייכות של רבינו הגדול זצוק"ל אלינו יותר מהם. עצם הסיפור שהיה אדם כזה לא יועיל למישהו להיות יותר מתמיד, כולם יודעים

לומד ולומד ופתאום נדהם שהגיע הבוקר, זה "משמר" אמיתי, לא לתכנן מראש להיות ערים בלילה ולישון ביום.

רבינו חי את האמת, הנהגתו היתה שונה מאיתנו בהרבה מאוד דברים, יש הרבה מה לשמוע, אבל הסיפור לכשעצמו לא יקדם אותנו, תמיד יהיה מי שיחשוב שאצלו זה אחרת, שהוא יודע יותר טוב איך גדלים.

מדברי רבינו מרן שליט"א במעמד הלחיים לרגל הוצאת הספר 'מחנה אפרים' ח"ב עם 'מילואי ים' מרבינו הגר"מ דיימטרובסקי שליט"א

כאן יש מעמד צנוע של 'לחיים', אבל בשמים יש אירוע גדול, המחנה אפרים יושב עכשיו ואומר לכולם - חזו חזו, התורה שכתבתי עומדת לדורות, עברו שלש מאות שנים ובפנינו לומדים את התורה הזו, עם מילואי ים, ופמליא של מעלה רואים את זה. התורה מתפשטת בעולם, התורה לא מפסיקה, יש לנו משניות, גמרא, גאונים, ראשונים, אחרונים, זה עובר במסורת מדור לדור, התורה באמת עוברת, כל דור מוסיף על הדורות הקדמונים, מצינו אחרונים שאומרים סברות אחרות מהראשונים. מי שלומד את התורה בכל כוחו יכול להוסיף ולחדש עוד.

התורה מתפשטת בכל דור, הכל רמוז בראשונים, אבל התורה ממשיכה להתפשט. וכמו שבאוצרות העולם מתגלים עוד דברים בטבע, דברים שלא ידעו לפני זה, כך גם בתורה, אנשים מגלים סברות חדשות בתורה, התורה היא תורה ש'חיה' בכל הדורות.

ה'מילואי ים' מוכיח את זה יותר מכל, המחנה אפרים חי לפני מאות שנים, אבל גם אחרי שעברו הרבה דורות, יש עוד מה להוסיף עליו, עוד ראייה, קושיא, תירוץ, התורה חיה, זה לא דברים ישנים, התורה חיה - זה הבשורה, נכון, הדור ירד, אנחנו פחותים מהדורות הקדמונים, אבל אנחנו חיים את התורה, מוסיפים על התורה, דברי תורה פרים ורבים - מוסיפים, עוד ועוד חדרי חדרים בתורה.

במעמד הר סיני "הראהו הקדוש ברוך הוא למשה דקדוקי תורה ודקדוקי סופרים, ומה שתלמיד וותיק עתיד לחדש" (מגילה יט:), ויש להתבונן אם הקב"ה לימד את משה רבנו גם כל מה שעתיד תלמיד ותיק לחדש, למה משה רבנו לא לימד את זה לעם ישראל, מדוע כל החידושים הללו שנמסרו למשה - נותרו גנוזים ולא נמסרו לנו ע"י משה והתוספות יו"ט (בהקדמתו לש"ס) מבאר הדבר: "לפי שתורה שבכתב שמשרה משה ליהושע, ויהושע לזקנים וכו' אף על פי שהיתה ביאור התורה ומצותיה ביאור שלם. אין לך זמן ודור שלא יתחדש בהכרח ויפלא למשפט. ואל תשיבינו דבר ממה שאמרו בפ"ב דמגילה (יט:) מאי ועליהם ככל הדברים וכו'. מלמד שהראהו הקדוש ברוך הוא למשה דקדוקי תורה ודקדוקי סופרים ע"כ. שאני אומר שזה לא היה מוסר משה לאחרים כלל", הקב"ה רק הראה למשה רבנו את כל התורה, אבל משה רבנו לא מסרם לאחרים. המשניות נמסרו למשה רבנו והוא מסרם הלאה ליהושע וכו', אבל הגמרא לא נמסרה, ובכל דור ודור מתחדשים החידושים. משה רבנו ראה את הכל, אבל הוא לא מסר את הכל, ובכל דור ודור התלמידים מחדשים את הפרטים. בכל דור ודור מגלים דברים חדשים שהיו כבר אצל משה רבנו, הכל יונק משם.

נמצאים כאן עם בני הישיבה המשתתפים בשמחה זו וכולנו שמחים בהוצאה של הספר החדש, אבל זה הרבה יותר מזה, שמים וארץ שמחים, אירוע עולמי, יש בעולם מיליארדי אנשים, אבל אין להם שום משמעות, הכל הבל. אומרים כל בוקר "ומותר האדם מן הבהמה אין כי הכל הבל. אבל אנחנו עמך בני ברייתך וכו'". שמים וארץ זזים עכשיו, מלאכים, התורה פורחת, זה לא דבר ישן, זה תורת חיים, זה החיים שלנו.

נברך את הגאון רבי יחיאל שליט"א, שהוא "רשכבה"ג" אמיתי, כפשוטו - רבן של כל בני הגולה, דברי תורתו והספרים שלו נפוצים בכל קצויה תבל. שיזכה להמשיך להרבות תורה, עם אהבת תורה, וחשק התורה, ולהקריין את זה שחוץ מתורה הכל הבל, הוא חי את זה, הכל הבל הבלים, רק מה ששייך לתורה, ללמוד את התורה, לחיות את התורה, לשמור ולקיים את התורה, בשמחה כל הימים. ונברך גם שכל המשתתפים כאן, כל הישיבה, וכל לומדי התורה, יזכו לריבוי תורה בזכות זה, ויזכו להרבות תורה ולחדש תורה לאמיתה של תורה.

בגדר כופין על מידת סדום

"ואנשי סדום רעים וחטאים לד' מאד" (י"ג, י"ג).

נהגה מצינו בכמה דוכתי דכופין על מידת סדום, (יעוי' בבא בתרא יב: גבי חלוקת בר מצרא).

ויש לדון מהו גדר הכפיה. והנה כתב הרמב"ם (פ"ד מהל' מתנות עניים ה"א) "מי שאינו רוצה ליתן צדקה או שיתן מעט ממה שראוי לו, בית דין כופין אותו ומכין אותו מכת מרדות עד שיתן מה שאמרוהו ליתן, ויורדין לנכסיו בפניו ולוקחין ממנו מה שראוי לו ליתן, וממשכנין על הצדקה ואפילו בערבי שבתות", ומעתה יל"ע האם גדר כופין על מידת סדום הוא ככל כפיה על מצות צדקה וכדומה.

והנהגה אנשי סדום היו רשעים גדולים, ויעוי' ברבינו יונה (שערי תשובה, השער השלישי ט"ז) שכתב "ומצאנו בענין אנשי סדום שהיו רעים לד' מאד בכמה עלילות נשחתות, כמו הגזל והחמס ועיוות הדין וגלוי עריות, ואם כל זה הזכיר הכתוב כי אבדו ונשמדו בעון בטול הצדקות", ומבואר דעיקר העבירה של אנשי סדום היתה ביטול הצדקות.

ובסדום גם כפו למידת סדום, דהיינו שהכריחו שלא לתת צדקה וכפו את כל אנשי סדום להתנהג במידת סדום, מידת סדום היא שכל מעשה טוב בעולם - כופין שלא לעשות אותו. ואצל עם ישראל הכפיה על מידת סדום היא להיפך, לעשות מעשים טובים.

והקב"ה אמר לאברהם אבינו שהולך להחריב את סדום, ובשביל זה הוא שולח את המלאכים האם סדום הם באמת רשעים כ"כ גדולים או לא, האם הם יתנו ללוט להכניס אורחים או שיכפו אותו על זה, שלא להכניס אורחים.

וכשהקב"ה סיפר זאת לאברהם אבינו כתוב (בראשית י"ח, י"ט) "כי ידעתי למען אשר יצוה את בניו ואת ביתו אחריו ושמרו דרך ד' לעשות צדקה ומשפט", ההיפך מסדום, בסדום מצוים שלא לתת צדקה ולעשות חסדים, אבל אצל אברהם אבינו זה הפוך - הוא יצווה את בניו לעשות צדקה ומשפט. ב"ושמרו דרך ד' לעשות צדקה ומשפט". ונראה שזהו המקור מהתורה לדינא דכופין על מידת סדום, לעשות ההיפך מסדום. וכאן נאמר בתורה שאברהם אבינו יצווה את בניו ואת ביתו אחריו לשמור דרך ד' ושיעשו צדקה ומשפט.

והראשונים נחלקו אי כופין על מידת סדום הוא מהתורה או מדברבן, ואם הוא מדאורייתא האם מקורו מ"ואהבת לרעך כמוך, או מ"צדק צדק תרדוף", יעוי' בתוס' בבבא בתרא (שם, ד"ה כגון) שנחלקו בזה ריב"ז ור"י ור"ת, ובשיטתם"ק (שם) דילפינן מ"ועשית הישר והטוב".

ולפ"ד אפשר דהמקור הוא מאברהם אבינו שנצטוו לשמור דרך ד' ו"לעשות צדקה ומשפט", והוא המקור לכופין על מידת סדום, ושלא יהיו כאנשי סדום.

היסוד של צדקה הוא שיש לאדם כסף, ולעני אין כסף, ואנו מצווים לתת מכספנו לעני. זה מה שהקב"ה אמר לאברהם אבינו, יש מי שלא מכניס אורחים, ואותו כופין על מידת סדום, אבל בניו של אברהם אבינו יעשו חסדים ויכניסו אורחים.

הנצי"ב (שם) מבאר כמה טעמים למה הקב"ה אמר לאברהם אבינו שהולך להפוך את סדום, ואחד מהם הוא "באשר הוא יודע הרבה בעמלו כדי שימצא במה ללמד את בניו ואת ביתו, על כן ראוי לגלות לו ענין שיצא ממנו דבר מוסר מה שלא יוכל להגיע לידיעה זו ע"י עמל ויגיעה", כדי ללמד את אברהם אבינו איך צריך להתנהג. עם ישראל הם נגד מידת סדום, כאן זה המקור, אנחנו ההיפך מסדום.

והנהגה הכללית הראויה היא שתהיה אווירה של צדקה. בסדום חינוכו את העולם נגד הצדקה, מי שנתן צדקה הרגו אותו, אבל אנחנו מחנכים לתת צדקה, כופין על הצדקה, בגדרי כופין על מידת סדום מצינו בראשונים ובפוסקים חילוקי דינים, מתי כן ומתי לא, זה נהנה וזה לא חסר, אבל המסר העיקרי הוא, שהמסורת זה לעזור לשני, זה מה שצריך לעמוד לנגד עינינו.

ובכופין על מידת סדום, יש הרבה גדרים, חלוקת שותפין, מקח וממכר, הלכות נהנה, הרבה כללים, אבל השורש הוא כל דבר ששייך לצדקה ולהנהגה היהודית - וזה נכלל בכופין על מידת סדום. וגדר הכפיה היא להישאר במסורת שצדקה עיקר.

כתבי התלמידים המובאים במדור זה, נאמרו בדרך מ"מ בדרכה של תורה, ולא כפסק הלכה

י"ל ע"י מכון 'צור התורה'
לתרומות והנצחות:
02-302-4186

לקבלת הגיליון מידי שבוע באמייל:
mzh0747@gmail.com

נתרם לרפואת האשה
מרת שמחה בת רחל
לרפ"ש בתחש"ח"י

נתרם ע"י נכדה ידית נחמה ר"ג שליט"א

נתרם לעילוי נשמת
הגאון רבי נפתלי זאב
ב"ד ישראל יצחק פרידמן זצ"ל
נלב"ע כ' חשוון תש"פ
נ"י בנו הרב נאמן רבי דוד נתנחם שליט"א

ניתן להשיג את הספר
"פליטת סופריהם"
שיחות ומאמרים, ומשאות
זכרון מרבינו מרן שליט"א
על רבינו הגדול מרנא זצוק"ל

גיליון זה י"ל
לעילוי נשמת רבינו הגדול רשכבה"ג
מרן ראש הישיבה האבי עזרי צדק"ל
לקראת יום השנה הכ"ד ט"ז מר חשוון